

Lublin, 12.05.2022 r.

Ks. prof. dr hab. Wiesław Przygoda
Katedra Teologii Pastoralnej
Instytut Nauk Teologicznych
Wydział Teologiczny
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
al. Raławickie 14, 20-950 Lublin
wieslaw.przygoda@kul.pl
ORCID: 0000-0003-2430-719X

**Ocena osiągnięcia naukowo-badawczego oraz aktywności naukowej
dra Krzysztofa Pilarza
w związku z ubieganiem się o stopień naukowy doktora habilitowanego
w dziedzinie nauki teologiczne, w dyscyplinie nauki teologiczne**

Recenzja przygotowana na podstawie decyzji Rady Doskonałości Naukowej (znak sprawy Z7.4000.8.2021.2.AM) z dnia 31 stycznia 2022 r. i uchwały podmiotu habilitującego (Uchwała nr 27-2021/2022 Rady Dyscypliny Nauki Teologiczne) z dnia 16 marca 2022 r. o powołaniu komisji habilitacyjnej w postępowaniu habilitacyjnym dra Krzysztofa Pilarza oraz pisma przewodniczącego Rady Dyscypliny Nauki Teologiczne Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu z dnia 6 kwietnia 2022 r.

Profil naukowy Habilitanta

Dr Krzysztof Pilarz (ur. 1980 r.) w 2004 r. ukończył jednolite studia magisterskie na kierunku pedagogika w specjalności edukacja chrześcijańska w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. W 2009 r. ukończył studia doktoranckie z zakresu pedagogiki. Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki uzyskał w 2010 r. w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu na podstawie rozprawy: *Wychowanie we wspólnocie z Qumran. Studium analityczno-krytyczne* (Publikacja: Kraków, wyd. Nomos 2013, ss. 365). W 2010 r. ukończył studia magisterskie na kierunku teologia również w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Ponadto Habilitant w 2009 r. ukończył Studium Terapii Uzależnień przy Polskiej Federacji Społeczności Terapeutycznych, uzyskując certyfikat specjalisty terapii uzależnień. W 2014 r. ukończył Podyplomowe Studium Teologii w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu w specjalności teologia biblijna. W 2015 r. zaliczył rok doktorancki „ad lauream” w ramach Podyplomowego Studium Teologii w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu w specjalności teologia biblijna. Z kolei w 2016 r. ukończył studia podyplomowe Organizacja i Zarządzanie Oświatą w Wyższej Szkole Bankowej w Bydgoszczy a w 2016 r. złożył egzamin na certyfikowanego audytora wewnętrznego systemu zarządzania jakością w edukacji wg ISO 29990:2010, TÜV SÜD Polska sp. z o.o. nr 0445/AKD/2016.

O sylwetce naukowej dra Krzysztofa Pilarza świadczą także ukończone kursy i szkolenia oscylujące wokół problematyki psychoterapii: 2006 – ukończone szkolenie „Ścieżki do zmiany, czyli jak można pracować z młodzieżą nadużywającą i uzależnioną od alkoholu i narkotyków”; 2007 – ukończone szkolenie Terapii Skoncentrowanej na Rozwiązaniach (Brief Self-Focused Therapy); 2007 – ukończone szkolenie „Profilaktyka i rozpoznawanie mechanizmów przemocy w rodzinie oraz prawno-karna ochrona dziecka krzywdzonego”; 2013 – szkolenie „Analiza transakcyjna w teorii i praktyce” (UMK w Toruniu); 2014 – szkolenie „Aktywizacja społeczno-zawodowa osób bezdomnych – możliwości adaptacji rozwiązań brytyjskich w Polsce”; 2015 – kurs „101” z analizy transakcyjnej (UMK w Toruniu); 2015 – kurs „Dialog motywujący – podstawowe metody pracy”. Ponadto Habilitant posiada 18-letnie doświadczenie w pracy psychoterapeutycznej w różnych placówkach państwowych i prywatnych. Od 2011 r. jest adiunktem na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. W 2015 r. ukończył Course of Knowledge of the Holy Land for Guides (Wyższa Szkoła Filologii Hebrajskiej w Toruniu, Studium Biblicum Franciscanum w Jerozolimie), co potwierdza jego zainteresowania teologią biblijną. Zaprezentowane wykształcenie dało Habilitantowi odpowiednie narzędzia do rozwijania badań naukowych na pograniczu teologii biblijnej, pastoralnej oraz psychoterapii w profilu chrześcijańskim.

I. **Ocena osiągnięcia naukowego stanowiącego znaczny wkład w rozwój dyscypliny nauki teologiczne** (Art. 219, ust. 1.2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.).

Głównym osiągnięciem naukowym dra Krzysztofa Pilarza jest monografia pt. *Inspiracje biblijne w psychoterapii na przykładzie Listu do Efezjan. Perspektywa pastoralno-biblijna*, Pelplin: Bernardinum 2021, ss. 324. Dzieło to składa się z dwóch zasadniczych części: I. Psychologia, religia, psychoterapia; II. Pismo Święte w psychoterapii; ponadto zawiera wykaz skrótów, wstęp, zakończenie, zestaw bibliografii, dwa aneksy oraz indeks osobowy. Zarówno struktura monografii, jak również uwagi zamieszczone we wstępie ujawniają zamysł twórczy Autora tego dzieła, którego zainteresowania oscylują wokół ludzkiej duchowości. Rozwijanie własnej duchowości oraz dostrzeżenie potrzeby pomocy innym ludziom w odkrywaniu i kształtowaniu wielorakich pokładów ducha skłoniły Habilitanta do sięgnięcia do źródeł biblijnych oraz głębszego zainteresowania możliwościami współczesnej psychoterapii. W ten sposób powstał pomysł nie tylko na recenzowane dzieło, ale wszystko wskazuje na to, że także na własny, oryginalny obszar badawczy w dziedzinie nauk teologicznych.

Cel, jaki postawił sobie Autor omawianej monografii oraz jej *novum* z punktu widzenia nauk teologicznych, zostało zrealizowane zasadniczo w drugiej jej części, na co wskazuje także jej podtytuł. Czyż zatem część pierwszą recenzowanej monografii można potraktować jako zbytnio rozbudowane wprowadzenie do zasadniczych refleksji teologicznych zawartych w części drugiej? Nie wydaje się zasadne takie podejście do tej

części wprowadzającej w tajniki współczesnej psychologii, a co za tym idzie, także psychoterapii ukazanych w relacji do religii. Oczywiście samo pojęcie religii jest szerokie i trudne do precyzyjnego zdefiniowania, zważywszy na jego ujęcie esencjalne i funkcjonalne, na aspekty przedmiotowe i podmiotowe, a także na rozróżnienie religii objawieniowych i nie odwołujących się do nadprzyrodzonego objawienia. Ponadto w różnych religiach jest podejście personalistyczne lub magiczne do relacji człowieka z Bogiem, bóstwem, duchami przodków lub jeszcze innymi istotami świata transcendentnego. Jednak ten nawet pobieżny przegląd głównych kierunków psychologii i psychoterapii oraz ich stosunku do religii był potrzebny do uzasadnienia potrzeby rozwijania chrześcijańskiego ujęcia psychoterapii.

Na podstawie lektury recenzowanego dzieła można stwierdzić, iż holistyczne ujęcie człowieka, jego problemów i potrzeb psychicznych wymaga uwzględnienia również istotnego faktu, jakim jest jego chrzest oraz wynikające z tego faktu życie chrześcijańskie. W moim przekonaniu Autorowi udało się przekonać czytelnika swego dzieła, że ani psychoterapeuta, ani jego pacjent nie mogą ukrywać lub pomijać tego istotnego faktu swojej ludzkiej egzystencji w procesie psychoterapii. Byłby to nie tylko błąd antropologiczny poczyniony już w założeniach i punkcie wyjścia całego procesu zdrowienia psychicznego pacjenta, ale także jakieś zafałszowanie relacji na linii: psychoterapeuta – pacjent. Już papież Jan Paweł II a po nim papież Benedykt XVI zwracali uwagę na ów błąd antropologiczny widoczny we współczesnych systemach myślenia, szczególnie związanych z nurtem postmodernistycznym, a polegającym na ogałaniu człowieka z jego boskiej genezy (stworzony na obraz i podobieństwo Boga) oraz jego eschatycznej przyszłości (przeznaczony do uczestnictwa w chwale Chrystusa zmartwychwstałego). Współcześnie to zafałszowanie prawdy o człowieku ujawnia się nade wszystko w obszarze nowych zjawisk kulturowych w postaci kwestionowania ontologicznego charakteru ludzkiej płci a także ideologii transhumanizmu. Dlatego nie ulega wątpliwości, iż psychoterapia w ujęciu chrześcijańskim ma prawo bytu i jest bardzo potrzebna osobom z zaburzeniami psychicznymi, które zostały wychowane w duchu chrześcijańskim, ich osobowość została ukształtowana w tym duchu a w sytuacji kryzysowej także proces uzdrowienia powinien przebiegać z wykorzystaniem środków ozdrowieńczych, jakie tkwią w zasobach chrześcijaństwa.

Dr Krzysztof Pilarz w pierwszej części swojej rozprawy zwrócił uwagę na pewne nadużycia i manipulacje stosowane w badaniach z zakresu psychologii oraz w praktyce psychoterapeutycznej. Przywołał m.in. wyniki badań J. Henricha, który wraz ze swymi współpracownikami wykazał w 2010 r., że większość badań psychologicznych przeprowadzonych w ostatnich dekadach, tak często interpolowanych na populację globalną, przeprowadzona była na osobach z uprzemysłowionych krajów bogatego Zachodu (96% wszystkich badanych, podczas gdy ludność tych krajów stanowi zaledwie 12% populacji świata). Ponadto spośród tych 96% badanych z bogatych krajów cywilizacji zachodniej aż 68% pochodziło ze Stanów Zjednoczonych, a wśród Amerykanów uczestniczących w badaniach aż 67% było studentami psychologii. W latach 2003-2007 w sześciu wiodących czasopiśmie branżowych studenci stanowili aż 80% badanej populacji (s. 73). Podobnie rzecz miała się z autorami badań naukowych z dziedziny psychologii. Powołując się na wyniki badań J. Arnetta, Habilitant zauważył, iż 99% pierwszych autorów publikacji psychologicznych pochodziło z krajów zachodnich, w tym aż 73% stanowili naukowcy z

uniwersytetów amerykańskich (s. 74). To pokazuje, jak nieuprawnione jest uogólnianie wyników tych badań na populację globalną, co niestety nader często jest robione. Jeszcze gorsze skutki może przynieść traktowanie psychologii jako nowej religii. Wielu ludzi w cywilizacji zachodniej odczuwa pustkę po utraczonej więzi z Bogiem, co wykorzystują sprytni psychoterapeuci, uprawiając skrajnie subiektywistyczne formy terapii dalekie od podstaw naukowych. Formą manipulacji stosowanej zresztą nie tylko w psychoterapii jest podkreślanie przez terapeutów swej niezależności światopoglądowej, podczas gdy reprezentują zazwyczaj w sposób ukryty światopogląd ateistyczny, co ma oczywisty wpływ na proces terapeutyczny.

Głównym osiągnięciem naukowym Habilitanta i swoistym *novum* jest zawartość treściowa drugiej części jego rozprawy habilitacyjnej. Po omówieniu niezbędnych zasad dotyczących naukowej interpretacji Pisma Świętego Autor przeprowadził analizę wybranych fragmentów konkretnego tekstu biblijnego – Listu do Efezjan – pod kątem znajdujących się w nim inspiracji psychoterapeutycznych. Jak się okazało, tekst ten jest bogaty w treści inspirujące do konkretnych działań o charakterze terapeutycznym. W każdym razie dr Krzysztof Pilarz stosując metody naukowe hermeneutyki i egzegezy biblijnej, przeanalizował 10 perykop Listu do Efezjan, pokazując możliwości ich zastosowania w praktyce terapeutycznej. Trudno teologowi pastoralnemu ocenić wartość tych analiz w kluczu metodologii biblijnej, ale sposób prezentacji treści zawartych w analizowanych fragmentach Biblii, liczba komentarzy wybitnych biblistów światowych, porównywanie różnych wariantów tłumaczenia poszczególnych leksemów greckich, operowanie tekstem oryginalnym, częste odwoływanie się do leksemów porównawczych z LXX lub Biblii Hebrajskiej, to wszystko budzi respekt i uznanie. Autorowi udało się wyprowadzić na podstawie solidnej analizy semiotycznej i semantycznej z tekstów biblijnych treści, które mogą być zastosowane nie tylko w psychoterapii w ujęciu chrześcijańskim, ale także w duszpasterstwie indywidualnym (kierownictwo duchowe sakramentalne i poza sakramentalne; poradnictwo indywidualne, małżeńskie, rodzinne, na przełomach życia oraz w sytuacjach uzależnień itp.).

Należy docenić odwagę Habilitanta, który postanowił nie tylko pod względem merytorycznym, ale także metodologicznym przecierać zupełnie nowe szlaki w nauce. Badania interdyscyplinarne, multidyscyplinarne oraz intradyscyplinarne zwłaszcza na gruncie szeroko rozumianej teologii pastoralnej są współcześnie cenione i lansowane. Wystarczy tu przywołać dorobek holenderskiego teologa praktycznego Johannes van der Vena. Habilitant podkreślił we wstępie swojej rozprawy, że została ona opatrzona istotnym podtytułem, który wskazuje na podstawowy klucz hermeneutyczny wywodu, prowadzonego z perspektywy teologicznej z uwzględnieniem jej dwóch subsydiscyplin: teologii pastoralnej oraz teologii biblijnej (s. 9). Jest rzeczą oczywistą, że teologia pastoralna obficie korzysta z dorobku nauk biblijnych, podobnie zresztą jak z osiągnięć teologii systematycznej czy historii Kościoła, ale swoistym *novum* zaproponowanym przez dra Krzysztofa Pilarza jest aplikacja przesłania biblijnego do psychoterapii chrześcijańskiej. Wprawdzie teologia pastoralna wprost nie zajmuje się jeszcze psychoterapią, nawet tą w wydaniu chrześcijańskim, ale nie jest powiedziane, że się nią nie zajmie w przyszłości. Na Zachodzie, gdzie duszpasterstwo przestało być masowe a przybiera kształt raczej elitarny, rośnie nieustannie zapotrzebowanie na duszpasterstwo indywidualne. Wierni mają coraz bardziej zindywidualizowane problemy

duchowe, coraz subtelniejsze potrzeby religijne oraz oczekują rozmowy z duszpasterzem niekoniecznie w konfesjonale ale w cztery oczy. Duszpasterze stają wobec wyzwań, do których zazwyczaj nie są przygotowani, gdyż podopieczni coraz częściej nie oczekują pomocy sakramentalnej, lecz ludzkiej rozmowy, a ta przybiera *nolens volens* kształt rozmowy terapeutycznej. Dlatego wydaje się, iż propozycja dra Krzysztofa Pilarza jest nie tylko oczekiwaną i pożyteczną z punktu widzenia posługi duszpasterskiej, ale także otwiera nowe pole do ekstrapolacji naukowej na pograniczu psychologii, pedagogiki, teologii biblijnej oraz finalnie teologii pastoralnej i teologii duchowości.

Trudno powiedzieć, by rozprawa dra Krzysztofa Pilarza wносиła coś nowego do rozwoju psychologii, nawet w ujęciu psychologii religii lub psychologii pastoralnej, ale wydaje się, iż pokazuje pewne luki w teorii psychologicznej, które szczególnie ujawniają się w praktyce psychoterapeutycznej. Ponad 18-letnie doświadczenie pracy terapeutycznej pomogły Habilitantowi dostrzec nieostrość pojęcia „dobrostan pacjenta”. W psychologii światowej w jej praktycznie wszystkich poważnych nurtach operuje się tym pojęciem, ale jakże rzadko podejmowana jest próba jego zdefiniowania. Jest to zupełnie zrozumiałe, gdyż definicja lub operacjonalizacja tego pojęcia wymagałby przyjęcia jakichś założeń antropologicznych, a tego boją się robić psycholodzy czy psychoterapeuci ze względu na tzw. „neutralność światopoglądową”, o czym była już wyżej mowa. W takim razie pozostaje to pojęcie otwarte na dowolne, często skrajnie subiektywistyczne ujęcia. Habilitant stoi na stanowisku, że w przypadku pomocy terapeutycznej chrześcijaninowi można tę lukę antropologiczną wypełnić chociażby biblijną wizją człowieka, a przez to skuteczniej mu pomóc. W podsumowaniu drugiej części swojej rozprawy dr Krzysztof Pilarz potwierdza powyższe rozumowanie, twierdząc, że „o ile współczesne kierunki psychologiczne [...] proponują różne drogi do tego, aby człowiek mógł osiągnąć dobrostan, ale unikają jednoznacznej odpowiedzi dotyczącej antropologicznego i teologicznego fundamentu tych założeń, tak formy pomocy psychologicznej opartej na Biblii proponują szerszy zakres działania. Owszem, przedstawiają bardzo przyjazną wizję świata i człowieka, ale jednocześnie nie zamykają się na wykorzystanie wypracowanych do tej pory metod i technik psychoterapeutycznych. Zachowują przy tym przekonanie, że ostatecznie los człowieka – nie tylko doczesny! – nie leży w mocy innej istoty ludzkiej, podobnie jak niewystarczające są te wizje szczęścia i (samo)spełnienia, które na tym świecie doczesnym się koncentrują. [...] Według Biblii źródłem szczęścia jest Bóg i tylko relacja z Nim może sprawić, że człowiek będzie szczęśliwy bez końca, że odnajdzie prawdziwy sens swojego życia – życia, które zakorzenione w Bogu będzie trwać wiecznie” (s. 243). Teologowi trudno nie zgodzić się z powyższą opinią.

Oceniając główne osiągnięcie dra Krzysztofa Pilarza z punktu widzenia teologa pastoralisty, należy je umiejscowić na gruncie teologii pastoralnej szczegółowej w obszarze duszpasterstwa indywidualnego. Chodzi o działalność zbawczą Kościoła odnoszącą się do konkretnego człowieka, uwzględniającą jego uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne, mającą na celu doprowadzenie go do osobowego spotkania z Bogiem. Ponieważ zbawienie realizuje się w określonej sytuacji życiowej, ma być skierowane do człowieka żyjącego w aktualnych uwarunkowaniach miejsca i czasu. Trwając w społeczeństwie masowym, które jednostkę ludzką traktuje często funkcjonalnie lub nawet instrumentalnie, osoba tym mocniej

pragnie odczuwać swoje indywidualne człowieczeństwo. Toteż duszpasterstwo zwyczajne ukierunkowane na przeciętnego katolika musi być uzupełniane różnymi formami indywidualnego oddziaływania, uwzględniającymi skomplikowaną niekiedy sytuację poszczególnego chrześcijanina. Mając więc na uwadze indywidualne cechy psychiczne człowieka, duszpasterstwo powinno ubogacać metody i formy oddziaływania, korzystając z najnowszych wyników badań nauk społecznych, a zwłaszcza psychologii, pedagogiki i socjologii (por. A. Tomkiewicz, *Duszpasterstwo indywidualne*, w: *Teologia pastoralna*, red. R. Kamiński, t. 2, Lublin 2002, s. 599-625).

Recenzowana rozprawa habilitacyjna dra Krzysztofa Pilarza potwierdza, że odkrycie przez człowieka swoich ograniczeń, niedoskonałości, braków przy równoczesnym poszukiwaniu dróg autorealizacji w wymiarze doczesnym, a niekiedy także w wymiarze ponadczasowym stanowi dobry punkt wyjścia do proponowania indywidualnych form pomocy duszpasterskiej. Do najbardziej znanych form takiej pomocy należy rozmowa duszpasterska, poradnictwo duszpasterskie, kierownictwo duchowe, telefon zaufania itp. Duże znaczenie mają indywidualne rozmowy z człowiekiem w szczególnych okresach jego życia, a zwłaszcza w okresie przygotowania do małżeństwa, urodzin dziecka, a także w sytuacji nieuleczalnej choroby lub śmierci bliskiej osoby. Indywidualnego oddziaływania duszpasterskiego wymagają osoby chore fizycznie lub psychicznie, zwłaszcza psychotycy, neurotycy, a także osoby z zaburzeniami osobowości i cierpiące na depresję. Duszpasterstwo indywidualne odnajduje ponadto swoich adresatów wśród osób wykluczonych społecznie, zwłaszcza więźniów, ludzi bezdomnych, narkomanów, alkoholików i chorych na AIDS. Jak napisał to w początkach swego pontyfikatu papież Jan Paweł II, „człowiek jest pierwszą drogą Kościoła” (RH 14), dlatego każdy bez wyjątku człowiek jest tak wielką wartością, posiada tak szczególną i niepowtarzalną godność, że domaga się niekiedy indywidualnego wsparcia pastoralnego. Dr Krzysztof Pilarz dał próbkę w swojej rozprawie habilitacyjnej, jak ta indywidualna pomoc pastoralna może być realizowana i to jest jego niewątpliwe osiągnięcie, tym cenniejsze, że rozpraw na temat działalności zbawczej łączących wiedzę biblijną z doświadczeniem psychoterapeutycznym jest zwłaszcza w Polsce bardzo niewiele.

Czy można wskazać jakieś słabe strony rozprawy habilitacyjnej dra Krzysztofa Pilarza? W moim przekonaniu mogła zostać lepiej dopracowana strona metodologiczna tej rozprawy, co w przypadku studiów interdyscyplinarnych jest szczególnie ważne. Wprawdzie Autor postawił we wstępie kilka pytań, ale brakuje tego jednego, najważniejszego wyrażającego problem tej rozprawy. Ponadto można było mocniej wyakcentować pastoralny cel tej rozprawy, gdyż w gruncie rzeczy największą wartość tego opracowania postrzegam, jak to wyżej pokazałem w mojej ocenie, właśnie w zakresie teologii pastoralnej. Wprawdzie Autor to wyraził w podtytule swego opracowania, a także zasygnalizował we wstępie, że klucz hermeneutyczny do odczytania jego rozprawy znajduje się w zakresie teologii pastoralnej i teologii biblijnej, ale w moim przekonaniu można to było jeszcze szerzej rozpracować, pokazując pastoralny cel tego opracowania we wstępie oraz jego aplikacje praktyczne w duszpasterstwie indywidualnym w zakończeniu. Wprawdzie Autor podjął krótką refleksję nad pojęciem „psychologia religii” (s. 28-31), ale już nie uwzględnił w swoich analizach pojęcia „psychologia pastoralna”. Tymczasem są na ten temat opracowania w literaturze światowej, a także w Polsce. W podręczniku pod redakcją ks. R. Kamińskiego

Teologia pastoralna jest ponadto pokazana relacja między psychologią pastoralną a teologią pastoralną (Lublin 2000, t. 1, s. 36-38). To są uwagi pastoralisty nie tyle umniejszające wartości recenzowanego dzieła, gdyż to jest naprawdę znaczące, lecz wskazujące kierunki rozwoju Habilitanta w przyszłości.

Sumując uwagi poczynione na kanwie krytycznej oceny głównego osiągnięcia naukowego dra Krzysztofa Pilarza stanowiącego znaczny jego wkład w rozwój dyscypliny nauki teologiczne, stwierdzam z pełnym przekonaniem, że przedstawiona do recenzji monografia pt. *Inspiracje biblijne w psychoterapii na przykładzie Listu do Efezjan. Perspektywa pastoralno-biblijna* spełnia wymagania ustawowe. Rozprawa napisana poprawnym językiem ma charakter nowatorski, gdyż jest owocem refleksji prowadzonej na pograniczu psychologii oraz nauk teologicznych reprezentowanych przez dwie jej subdyscypliny: teologię pastoralną i teologię biblijną. Swoistym *novum* tej monografii jest pokazanie metody aplikacji treści biblijnych do pomocy psychoterapeutycznej człowiekowi będącemu w sytuacji deficytu zasobów psychicznych. Wiele treści zawartych w drugiej części rozprawy może mieć także bezpośrednie zastosowanie w duszpasterstwie indywidualnym. Toteż recenzowana rozprawa habilitacyjna dra Krzysztofa Pilarza spełnia wymagania tak w wymiarze teoretycznym jak i praktycznym stawiane tego typu rozprawom w dziedzinie nauk teologicznych.

II. Pozostały dorobek naukowy Habilitanta po uzyskaniu stopnia doktora

Dorobek naukowy dra Krzysztofa Pilarza po uzyskaniu stopnia doktora obejmuje 28 pozycji: 10 artykułów (w tym 2 współautorskie), 5 rozdziałów w książkach wieloautorskich, 4 recenzje, 3 książki własne (w tym opublikowany doktorat i habilitacja), 3 książki napisane we współautorstwie, 1 abstrakt oraz 3 ekspertyzy. Warto zaznaczyć, że w aneksie książki habilitacyjnej zostały zamieszczone opublikowane wcześniej: jeden artykuł napisany w języku angielskim przetłumaczony na język polski oraz jeden rozdział z książki wieloautorskiej (w wersji poprawionej). Trudno usystematyzować jednoznacznie dorobek pisarski Habilitanta, ale wiodące wydają się trzy kierunki badawcze: 1) wychowanie i rodzina jako podstawowe środowisko wychowawcze (jest to kontynuacja zainteresowań z okresu przygotowania rozprawy doktorskiej); 2) problematyka związana z psychoterapią jako formą rozwiązywania problemów i niedomagań psychicznych człowieka (jest to obszar wynikający z doświadczenia pracy Habilitanta w zawodzie psychoterapeuty zwieńczony rozprawą habilitacyjną); 3) publikacje związane z zainteresowaniem Autora manuskryptami znalezionymi w Qumran.

1. Wychowanie i rodzina jako podstawowe środowisko wychowawcze

Poza rozprawą doktorską opublikowaną w 2013 r. a traktującą o wychowaniu we wspólnocie Qumran, która nie podlega tu ocenie, Habilitant opublikował 4 artykuły i 4 rozdziały w książkach wieloautorskich, które mieszczą się w tym obszarze badawczym. Już

pobieżny przegląd tych publikacji ujawnia, że część z nich dotyczy istoty i fundamentalnych zasad wychowania, inne pokazują współczesny kontekst społeczno-kulturowy wychowania a jeszcze inne wskazują na pewne wzorce osobowe możliwe do zastosowania w procesie wychowania. W procesie wychowania duże znaczenie należy przypisać podstawom światopoglądowym tegoż procesu, czym z wielką erudycją zajął się Habilitant w jednym ze swych artykułów (*Budowanie na skale i na piasku, czyli dlaczego jest nam potrzebny prawdziwy fundamentalizm*, „Studia Gdańskie” XLI (2017), s. 277-293). W punkcie wyjścia swojej refleksji Autor postawił czytelnikowi pytanie, czy chrześcijaninowi potrzebny jest jakiś fundamentalizm? W przeważającej części artykuł ma charakter dyskusji filozoficznej na temat aksjologicznego rozmycia cywilizacji zachodniej oraz pojawiających się niebezpiecznych prądów myślowych określanym mianem ekstremizmu, radykalizmu, fanatyzmu czy fundamentalizmu właśnie. Tymczasem chrześcijaninowi nie wolno zrezygnować z poszukiwania prawdy jako swoistego fundamentu życia. Uwieńczeniem wywodu przeprowadzonego z wielką swadą jest bardzo interesująca interpretacja przypowieści o budowaniu domu na skale lub piasku (por. Mt 7,24-27), ubogacona o tekst paralelny (Łk 6,46-49) oraz interesująco zestawioną parenezę zaczerpniętą z Ef 6,10-19 i Ap 3,15-16. Jakże aktualnie brzmi stwierdzenie Autora, iż „deprecjonowanie chrześcijaństwa w kulturze i dyskursie publicznym (Francja, Niemcy) idzie w parze z chrześcijaństwem li tylko deklaratywnym, podczas gdy praktyka życia społecznego pokazuje, że pod etykietą działalności chrześcijańskiej podejmowane są działania sprzeczne nie tylko z Tradycją Kościoła, ale nawet z elementarnymi wytycznymi biblijnymi” (s. 289). W innych publikacjach dr Krzysztof Pilarz przypomina m.in. o konieczności podtrzymania czci dla rodziców, co bywa kwestionowane w XXI wieku (*Wokół czci dla rodziców – pośredników daru życia*, w: Z. Wanat, I. Werbiński (red.), „Rodzina sercem cywilizacji miłości”, Toruń 2014, s. 87-99) a także o aktualnych wyzwaniach etycznych związanych z cyberkulturą (*Etyka – pogranicze światów Człowieka i Maszyny?*, w: B. Bilicka (red.), *Wychowanie do wartości w świecie cyberkultury*, Toruń 2012, s. 215-228).

Współczesny kontekst społeczno-kulturowy nie może być pomijany w procesie wychowania zwłaszcza młodego człowieka, co już przewijało się w poprzednich artykułach Habilitanta, ale szczególnie wybrzmiało w jego dwóch publikacjach (*Sekularyzacja sacrum i jej konsekwencje pastoralno-wychowawcze*, „Teologia i Człowiek” 28(2014)4, s. 11-25; *Synkretyzm antropologiczny: hinduistyczne koncepcje jogiczne a wychowanie chrześcijańskie*, w: I. Kamiński, J. Kulwicka-Kamińska, J. Perszon (red.), *Duchowość Dalekiego Wschodu a chrześcijaństwo: dialog czy konfrontacja?*, t. 2: *Ekspansja duchowości Dalekiego Wschodu na Zachód*, Toruń 2014, s. 77-87). Dr Krzysztof Pilarz potrafi nie tylko snuć pogłębione filozoficzno-teologiczne dywagacje na temat relacji, jakie zachodzą pomiędzy *sacrum*, *profanum* i *Divinum* w kontekście postmodernistycznego „zwrotu antropologicznego”, ale wyciąga także ważne wnioski dla wychowania w duchu chrześcijańskim. W świetle Biblii ludzki grzech można bowiem opisać jako przejście ze sfery *sacrum* do *profanum* i jako oddalenie się od *Divinum*. Na szczęście dzięki dziełu zbawczemu Chrystusa oraz poddaniu się działaniu Ducha Świętego możliwy jest powrót do stanu poprzedniego. W wychowaniu wymaga to jednak składania przez wychowujących świadectwa o Bogu, który nie jest mitem lub filozoficzną koncepcją, lecz realną osobą. Stąd w wychowaniu należy kłaść szczególny nacisk na prawdziwie chrześcijańskie życie, w którym wiara i nadzieją przeniknięte są

miłością. Wielu ludzi na Zachodzie odczuwa nieznośną pustkę po utracie relacji z Bogiem prawdziwym, dlatego próbuje szukać jakiegoś jej zapelnienia w praktykach religii zapożyczonych z Dalekiego Wschodu. Habilitant w drugim z wymienionych wyżej artykułów w sposób prosty a zarazem teologicznie pogłębiony pokazuje, jak złudne są to zabiegi. Chrześcijaństwa prawdziwego nie sposób pogodzić m.in. z hinduską praktyką jogi przede wszystkim ze względu na kolosalne różnice antropologiczne. Szczególnie młodych ludzi należy przestrzegać przed szeroko reklamowaną w społeczeństwach kultury zachodniej jogą, której nie da się w żaden sposób pogodzić z chrześcijańską wizją człowieka – stworzonego do relacji osobowej nawet po przejściu przez bramę śmierci. Tej wizji nie sposób uzgodnić z obecną w jodze ideą totalnej depersonalizacji człowieka.

Jeżeli chodzi o wzorce osobowe w wychowaniu to w publikacjach dra Krzysztofa Pilarza dostrzegamy przede wszystkim postać św. Józefa („*Nadasz Mu imię Jezus...*” (Mt 1,21). *Postać świętego Józefa w świetle koncepcji męskości według Johna Eldredge’a*, „Teologia i Człowiek” Vol 50, No 2 (2020), s. 91-107). Jest to niewątpliwie pozytywny wzorzec dla mężczyzn a szczególnie tych obdarzonych powołaniem ojcowskim. Nowością w ujęciu Habilitanta tego cenionego przynajmniej od średniowiecza wzorca osobowego jest wpisanie postaci św. Józefa w narrację o prawdziwej męskości Johna Eldredge’a. Główna teza autora *Dzikiego serca* jest taka, że mężczyzna nosi w sobie potrójne pragnienie: przeżycia przygody, stoczenia bitwy i uratowania pięknej. Powyższe pragnienia zostały skonfrontowane najpierw z tekstem biblijnym a następnie wprost z postacią św. Józefa. W rezultacie tego zabiegu powstała ciekawa propozycja dla ojców, a pośrednio dla duszpasterstwa mężczyzn. Innym wzorcem osobowym przywołanym przez Habilitanta w jednej z publikacji jest król Izraela Salomon (*Salomon – człowiek Bożej mądrości? Kilka uwag na podstawie 1Krl 1-11*, „Teologia i Człowiek” 21(2013)1, s. 141-152). Wprawdzie król ten uchodził w czasach swego panowania za wyjątkowo mądrego, lecz ta mądrość okazała się ulotna. Powodem anihilacji tej mądrości pod koniec życia władcy było zdaniem Autora artykułu nieliczenie się z mądrością Stwórcy oraz porzucenie wypełniania Jego woli. Jednak w procesie wychowania można również wykorzystać ten kontrowersyjny wzorzec osobowy, pokazując zwłaszcza ludziom młodym, co w procesie samorealizacji chroni przed upadkiem i stwarza szanse na pełny rozwój. Priorytetem ma być Boża mądrość przed złudnymi ludzkimi kalkulacjami, które nie jednego człowieka wywiodły na manowce, czego biblijnym przykładem jest król Salomon.

2. Psychoterapia formą rozwiązywaniem problemów i niedomagań psychicznych człowieka

Psychoterapia, którą dr Krzysztof Pilarz zawodowo zajmuje się już ponad 18 lat, jest także ważnym obszarem jego zainteresowań teoretycznych, co znalazło swoje odbicie w kilku jego publikacjach. Z zainteresowaniem czyta się jego propozycję aplikacji metody społeczności terapeutycznej do pracy grupowej z ludźmi bezdomnymi (*Spoleczność terapeutyczna jako metoda pracy grupowej z bezdomnymi*, „Paedagogia Christiana” 2/32(2013), s. 237-253). Metoda zaproponowana już w latach 50. XX wieku w Stanach Zjednoczonych m.in. przez M. Jonesa jako nowy trend w psychiatrii była zazwyczaj

stosowana w różnych ośrodkach na całym świecie dla osób uzależnionych głównie od alkoholu lub/i narkotyków. Nowość ujęcia Habilitanta polega na jej aplikacji do pomocy ludziom bezdomnym w procesie skutecznego wychodzenia z syndromu bezdomności. Jak zauważa Autor omawianego artykułu bezdomni reprezentują zazwyczaj postawy minimalistyczne i niechętnie angażują się w działania terapeutyczno-naprawcze. Toteż tym bardziej nie wolno ich zostawić w tej postawie wycofania, dając im tylko noclegownię oraz skromny posiłek. Toteż w przekonaniu Habilitanta „społeczność terapeutyczna, obligująca jej uczestników do zdobywania doświadczeń społecznych przez ciągłe interakcje międzyludzkie, wydaje się jedną z najbardziej adekwatnych, a przy tym praktycznie nie stosowanych sposobów pomocy w resocjalizacji bezdomnych” (s. 253). Troska o skuteczną a nie tylko minimalistyczną pomoc bezdomnym przebija się także w treści wieloautorskiej książki: *Tożsamość zagubiona. Oblicza bezdomności XXI wieku*, Pelplin: Bernardinum 2019, której Habilitant jest obok T. Huzarka i S. Tykarskiego jednym z autorów.

W podobnym paradygmacie metodologicznym co rozprawa habilitacyjna jest utrzymany artykuł dra Krzysztofa Pilarza na temat tożsamości relacyjnej kobiety i mężczyzny w świetle wybranych tekstów biblijnych (*Tożsamość relacyjna. Wybrane wątki biblijnych opowiadań o Adamie i Ewie z Rdz 1-3 jako antropologiczne źródło inspiracji terapeutycznej* „Teologia i Człowiek” Vol 49, No 1 (2020), s. 9-26). Egzegeza poszczególnych wątków starotestamentowych opisów stworzenia człowieka (Rdz 1-3) pozwoliła Autorowi wysnuć ważne wnioski dla działalności psychoterapeutycznej w obszarze poradnictwa małżeńsko-rodzinnego. Habilitant w swoich refleksjach podkreśla odmiennność a zarazem komplementarność mężczyzny i kobiety, wskazując na ich wzajemną nieadekwatność w drodze do spełnienia i szczęścia, które mogą osiągnąć w Bogu. Wartość tego opracowania polega na solidnym osadzeniu wyciąganych wniosków terapeutycznych w katolickiej egzegezie biblijnej. Istnieje bowiem wiele popularnych poradników dla małżonków, którym wszelako brakuje tegoż osadzenia w pogłębionym zrozumieniu tekstów biblijnych. Dr Krzysztof Pilarz dobrze opanował metodologię biblijną i potrafi posługiwać się różnymi narzędziami hermeneutyki biblijnej, co sprawia, że jego analizy, wyciągane wnioski i stawiane postulaty praktyczne zyskują w oczach czytelnika walor wiarygodności. Dużą wartością tego i także innych tekstów Habilitanta jest mocne osadzenie ich w aktualnym postmodernistycznym kontekście kulturowym, przez co jego postulaty zyskują z kolei walor aktualności. Cenne w wielu publikacjach Habilitanta jest ponadto dowartościowanie integratywnej psychoterapii w ujęciu chrześcijańskim, której konieczność rozwoju w ramach realizacji misji Kościoła w Polsce wydaje się współcześnie niepodważalna.

Warto w tym miejscu odnotować jeszcze zainteresowanie Habilitanta problematyką wolontariatu (*Wolontariat jako posługa miłości. Refleksja na podstawie encykliki Benedykta XVI „Deus caritas est”*, w: W. Łużyński (red.), *Bóg jest miłością. Komentarz do encykliki Benedykta XVI*, Toruń 2015, s. 201-213). Jest to obszar badawczy szczególnie bliski piszącemu niniejszą recenzję, ale nade wszystko ważny zarówno w perspektywie rozwijania społeczeństwa obywatelskiego jak i wspólnoty Kościoła. Autor podkreśla w swoim opracowaniu wielorakie walory wolontariatu szczególnie w życiu ludzi młodych, gdyż jest on formą nie tylko pomocy drugiemu ale także samemu sobie. Oczywiście wolontariat realizowany w duchu teologalnej cnoty *agape* jest źródłem rozwoju duchowego podmiotu podejmującego takie formy działania, a realizowany z motywacją ewangeliczną staje się

formą apostołstwa i przyczynia się do integracji wspólnoty Kościoła. W Polsce w grupach parafialnych i szkolnych jest zaangażowanych około 100 tys. wolontariuszy, co stanowi niesamowite zasoby dobrze zmotywowanych do posługi charytatywnej osób. Wydaje się, że mogliby oni być wsparciem dla zawodowych terapeutów w różnych formach tej wysoko specjalistycznej pomocy ludziom uzależnionym, skonfliktowanym i generalnie pogubionym życiowo. Jest to jednak w dużej mierze dopiero pieśń przyszłości, którą może podejmie w swoich nowych publikacjach oraz praktyce zawodowej Habilitant.

3. Publikacje oparte na analizach manuskryptów z Qumran

Pierwsze publikacje na temat manuskryptów znalezionych w Qumran poczynił dr Krzysztof Pilarz jeszcze przed uzyskaniem stopnia doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki (*Concepts Concerning Family in Qumran Texts*, "The Qumran Chronicle" vol. 16, No. 3-4 (Dec 2008), s. 157-172; *Rodzina w Qumran. Przegląd koncepcji występujących w parabiblijnych zwojach znad Morza Martwego*, w: H. Drawnel, A. Piwowar (red.), *Qumran. Pomiędzy Starym a Nowym Testamentem*, Lublin 2009, s. 161-184). Jak już wcześniej zaznaczono, na źródłach qumrańskich oparł także swoją rozprawę doktorską uzyskaną w 2010 r. a opublikowaną w 2013 r. (*Wychowanie we wspólnocie z Qumran*, Kraków: Nomos 2013, ss. 366). Po uzyskaniu doktoratu Habilitant opublikował natomiast jeszcze jeden krótki artykuł (*Jak wychowywano kandydatów w Qumran*, „Biblia krok po kroku” nr 9 (55)/2017, s. 26-28). Jednak publikacją wiodącą w tym obszarze a co ważniejsze podlegającą ocenie w dorobku upoważniającym do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego jest książka: *Pneumatologia qumrańska*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK 2015, ss. 204. Warto podkreślić, że omawiana książka została opublikowana w wydawnictwie uniwersyteckim z listy MEiN a jej recenzentem był ks. dr Tomasz Tułodziecki. Oprócz wykazu skrótów, wstępu, zakończenia, aneksu, bibliografii, streszczenia w języku angielskim i indeksu osobowego książka zawiera cztery rozdziały (I. Pneumatologia – definicja i obszar zainteresowań; II. Zwoje znad Morza Martwego; III. Duch w Biblii Hebrajskiej; IV. Pneumatologia w niebiblijnych manuskryptach qumrańskich).

Książka *Pneumatologia qumrańska* obok rozprawy habilitacyjnej stanowi drugi poważny przyczynek naukowy do ubiegania się o stopień naukowy doktora habilitowanego. Wprawdzie nie jest to dzieło obszerne a znaczną jego część zajmują aneksy, które same w sobie stanowią dużą wartość dla innych badaczy, gdyż zawierają indeks kontekstowy pojęcia „duch” w niebiblijnych hebrajskich i aramejskich Manuskryptach znad Morza Martwego, to jednak wygląda na solidną pracę naukową. Nie posiadam kompetencji, by ocenić przydatność tego dzieła do rozwoju nauk biblijnych, ale jego pożytek w zakresie zgłębiania wiedzy teologicznej o Duchu Świętym a nawet popularyzacji zawartości manuskryptów znalezionych w Qumran jest znaczący. Jak sam Autora zaznacza we wstępie do swego dzieła, ma ono charakter wprowadzający w qumrańskie koncepcje pneumatologiczne oraz odpowiada na pytanie: jaką pneumatologię zawierają qumrańskie manuskrypty? (s. 13). Chociaż Autorowi zależało na upowszechnieniu wiedzy na temat rozumienia pojęcia „ruah” zawartej w tekstach qumrańskich, to jednak zadbał o metodologiczną stronę swego opracowania, czego przejawem jest swobodne posługiwanie się leksemami hebrajskimi i aramejskimi, a także

komentarzami światowych autorytetów w analizowanej dziedzinie wiedzy (sześciostronicowy zestaw bibliografii zawiera więcej publikacji zagranicznych niż wydanych w Polsce).

Wartość omawianego opracowania wyraża się w tym, iż Autor pokazał szerokie zastosowanie pojęcia „ruah” w manuskryptach qumrańskich, co świadczy o bogatej i niejednorodnej pneumatologii uprawianej przez ich twórców w okresie międzytestamentalnym. Jak zaznacza Autor w zakończeniu swego dzieła, z jednej strony widoczna jest w źródłach qumrańskich komplementarność z pneumatologią Starego Testamentu, zwłaszcza w zakresie semantyki, z drugiej jednak strony zapowiadają one już pewne idee, które są bliższe nie Staremu lecz Nowemu Testamentowi, zwłaszcza rozbudowana angelologia i demonologia (s. 119). Ponadto z analizowanych tekstów nasunął się wniosek, że przez qumrańczyków żywione było przekonanie, że właśnie w ich czasach i w ich stronictwie ziści się obietnica o „wylaniu ducha”. Cenne w opracowaniu dra Krzysztofa Pilarza jest ponadto pokazanie pewnych analogii zawartości tekstów qurańskich z treściami tak ważnych dla chrześcijan źródeł jak: nowotestamentowy *List do Rzymian*, czy patrystyczne *Didache* i *List Barnaby*. To zdumiewające podobieństwo wyraża się m.in. w nauce o dwóch duchach prowadzących w każdym człowieku walkę wewnętrzną oraz o darmowym i zupełnie niezasłużonym przez człowieka podniesieniu go przez Boga z upadku grzechowego. W qumrańskich manuskryptach znajduje się ponadto tak cenione w chrześcijaństwie wezwanie do zauważenia działania Bożego i do otworzenia się na Jego ducha przez osobiste nawrócenie. W związku z tym, co zostało tu przybliżone i przeanalizowane, ocena zarówno merytoryczna jak i metodologiczna książki pt. *Pneumatologia qumrańska* może być tylko bardzo pozytywna.

Oceniając całościowo zgromadzony dorobek naukowy Habilitanta należy stwierdzić, że w pełni potwierdza on jego naukowe kompetencje – merytoryczne przygotowanie w podejmowanych zagadnieniach, metodologiczną dyscyplinę i samodzielność myślenia. Należy wyrazić przekonanie, że w omawianych kwestiach dr Krzysztof Pilarz nie wypowiedział jeszcze ostatniego słowa i wskazane obszary badań będzie dalej rozwijał, gdyż jego publikacje odznaczają się otwartością na aktualne problemy pedagogiczne oraz biblijno-pastoralne, a co ważne są oparte na solidnej metodologii biblijnej oraz uwzględniają aktualny kontekst przemian społeczno-kulturowych. Oceniane artykuły zamieszczone zostały w ważnych pracach zbiorowych oraz w renomowanych czasopismach naukowych z różnych ośrodków teologicznych w Polsce. Dzięki temu są one obecne w ogólnopolskim obiegu naukowym. Pewien niedosyt budzi mała ilość publikacji w obcych językach (2 artykuły, w tym jeden przed uzyskaniem doktoratu). Jednak wydaje się, że stosowany wysokiej klasy aparat naukowy, cytowane obficie angielskojęzyczne publikacje światowych autorytetów zwłaszcza z zakresu teologii biblijnej, a także niedawno opublikowane dwie recenzje poważnych dzieł amerykańskich biblistów wydanych w 2015 r. dają podstawę nadziei, że wkrótce Habilitant poszczyci się publikacjami również w czasopismach o zasięgu międzynarodowym. Cały dorobek naukowy dra Krzysztofa Pilarza oceniam jako znaczący i oryginalny wkład w rozwój polskiej teologii, zwłaszcza w zakresie teologii pastoralnej i nauk biblijnych.

III. Aktywność naukowa realizowana w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej” (Art. 219, ust. 1.3).

Przedstawione do oceny obszary aktywności naukowej dra Krzysztofa Pilarza są bardzo różnorodne. Habilitant aktywnie uczestniczy w wielu wymiarach życia uczelni UMK w Toruniu: dydaktycznym, naukowo-badawczym i organizacyjnym. Równolegle w swoim środowisku lokalnym uczestniczy w wielorakich przedsięwzięciach szkoleniowych, warsztatowych, a także od ponad 18 lat jest zaangażowany w specjalistyczną pomoc terapeutyczną indywidualną i rodzinną. Kilka lat temu założył i prowadzi aktualnie prywatne Centrum Terapii i Rozwoju Ekoterapia, które świadczy pomoc osobom indywidualnym i rodzinom w oparciu o antropologię chrześcijańską, nawiązując do pierwotnego znaczenia słowa *oikos* – dom.

1. Aktywność dydaktyczna

Osiągnięcia dydaktyczne dra Krzysztofa Pilarza są znaczące i bardzo różnorodne. Od 2011 roku jest zatrudniony na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, obecnie na stanowisku adiunkta. W tym okresie prowadził zajęcia z 41 różnych przedmiotów, w tym trzy wykłady monograficzne: „Pneumatologia w manuskryptach znad Morza Martwego”, „Qumran – pomiędzy Starym a Nowym Testamentem”, „Podstawy komunikacji społecznej”. Z wszystkich prowadzonych zajęć uzyskał oceny wyróżniające podczas ewaluacji (wyniki za ostatnie trzy lata: średnia 4.89/5 przy 549 ankietowanych w roku 2017/2018; średnia 4.97 przy 511 ankietowanych w roku 2018/2019; średnia 4.87/5 przy 511 ankietowanych w roku 2019/2020).

Na zlecenie i przy współpracy Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego utworzył nową formę kształcenia pn. „Przeciwdziałanie przemocy domowej w pracy duszpasterskiej. Szkolenie dla osób duchownych” (2020/2021), szkoląc osoby duchowne z Diecezji Toruńskiej. Ponadto organizował liczne wykłady dla środowisk otwartych, w tym promujące Wydział Teologiczny UMK oraz współpracę międzydziedzinową i interdyscyplinarną, zarówno w formie stacjonarnej, jak też online oraz poprzez media. Niektóre spośród tych wykładów były dużymi cyklami wykładowymi trwającymi kilka tygodni, a nawet miesięcy, jak dwie edycje grantów „Bezdomny, uzależniony, kompetentny”, w trakcie których wraz z zaproszonymi ekspertami Habilitant prowadził zajęcia łącznie dla kilku tysięcy uczniów w kilkunastu grupach. W latach 2010-2012 był nauczycielem religii w Zespole Szkół nr 1 w Łysomicach, a w latach 2011-2012 był a od 2019 jest ponownie nauczycielem religii w Zespole Szkół Przemysłu Spożywczego i VIII LO w Toruniu. W latach 2019-2021 był zatrudniony przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu oraz Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu jako doradca i trener w ramach projektu: „Koopercja – efektywna i skuteczna”. Te różnorodne zajęcia dydaktyczne świadczą o wszechstronności Habilitanta oraz o jego dużym doświadczeniu pedagogicznym i dydaktycznym.

2. Uczestnictwo w grantach badawczych i gremiach naukowych

Dr Krzysztof Pilarz w okresie po uzyskaniu stopnia doktora nauk humanistycznych wykazał dużą aktywność również na polu badań naukowych. W roku uzyskania doktoratu był (2010) był stypendystą programu „Krok w przyszłość. Stypendia dla doktorantów III edycja”. Odważnie poszukiwał i często okazywał się skutecznym w realizacji wielorakich grantów. W 2018 r. uczestniczył w projekcie badawczym Ministerstwa Sprawiedliwości – „Polityka Sprawiedliwości 2018”. W latach 2018-2020 w projekcie nowego modelu pomocy społecznej PO WER 2014-2020 „Kooperacja – efektywna i skuteczna”, którego twarde efektem było opracowanie zbiorowe pt. *Modele Kooperacji. Księga Rekomendacyjna*, Rzeszów-Toruń-Katowice 2021. W ramach współpracy z Fundacją Pro Futuro Theologiae przeprowadził dwie edycje grantów „Bezdomny, uzależniony, kompetentny”, współfinansowanych ze środków Urzędu Miasta Torunia i obejmujących każdorazowo trzy bloki: szkolenia merytoryczne dla osób pomagających, konferencję z osobami doświadczającymi bezdomności i/lub uzależnienia, uruchomienie Akademickiej Poradni Rodzinnej i Leczenia Uzależnień dla osób potrzebujących. Efektem tych grantów jest m.in. monografia: K. Pilarz, S. Tykarski, T. Huzarek, *Tożsamość zagubiona. Oblicza bezdomności XXI wieku*, Pelplin 2019. Habilitant uczestniczył ponadto w 4 grantach finansowanych przez UMK w Toruniu: „Wychowanie w judaizmie międzytestamentalnym (II w. p.n.e. – I w. n.e.) na podstawie tekstów qumrańskich” (granty UMK nr 490-NP oraz nr 332-NP); „Motywacja osób bezdomnych przebywających w placówkach stacjonarnych do zmiany swojej sytuacji życiowej” (grant UMK nr 1836-T); „Pedagogia spotkania. Semicko-helleński synkretyzm antropologiczny w świetle manuskryptów qumrańskich” (grant UMK nr 2172-T). Habilitant aplikował także do uzyskania grantów z Narodowego Centrum Nauki w ramach projektów: Iuventus Plus (nr rej. IP2014 036873) oraz Sonata (nr rej. 2014/15/D/HS3/01277) z tematem: „Antropologia qumrańska. Kształtowanie tożsamości w warunkach synkretyzmu kulturowego”.

W okresie podlegającym ocenie Habilitant wykonał 3 ekspertyzy dla podmiotów zewnętrznych: 1) Ekspertyza dotycząca analizy mowy ciała na podstawie dostarczonych nagrań audiowizualnych w sprawie dot. czynu z art. 148 par. 1 kk; sygn. akt PR 2 Ds. 15.2020; 2) Ekspertyza materiału dowodowego wraz z wydaniem opinii w sprawie obrazy uczuć religijnych w myśl art. 196 KK: sygn. akt PR 2 Ds. 141.2018; zamawiający: Komenda Miejska Policji w Toruniu (wydarzenie: „Chryja pod Radiem Maryja”); 3) Ekspertyza na zlecenie Ministerstwa Sprawiedliwości: *Przejawy chrystianofobii w wybranych tytułach prasowych wydanych w okresie 17–31.12.2018. Analiza jakościowa z perspektywy pedagogiczno-społecznej*, Warszawa 2019, ss. 73.

Od 2013 r. dr Krzysztof Pilarz jest członkiem Rady Naukowej czasopisma „Familia, Revista de Cienias y Orientación Familiar”, wydawanego przez Universidad Pontificia de Salamanca. Ponadto jest członkiem zwyczajnym Stowarzyszenia Bibliistów Polskich (legitymacja SBP 370).

3. Aktywność organizacyjna i społeczna

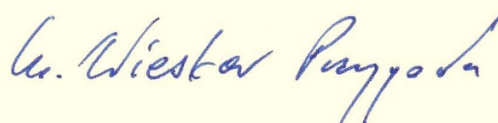
Oceniając aktywność organizacyjną i społeczną dra Krzysztofa Pilarza, trzeba przyznać, że budzi ona duże uznanie. W ramach działalności organizacyjnej w UMK pełnił następujące funkcje: członka Komisji ds. Jakości Kształcenia na Wydziale Teologicznym (od 2020); członka Wydziałowej Rady ds. Jakości Kształcenia (2012-2020); członka Wydziałowej Rady ds. Efektów Kształcenia i Programów Studiów (2012-2020); opiekuna Koła Młodych Teologów (od 2017); reprezentanta młodszych pracowników naukowych w Radzie Wydziału Teologicznego UMK (2012-2019). Od 2021 r. jest przewodniczącym Komisji ds. Promocji Wydziału Teologicznego UMK. W 2013 r. był autorem wniosku o utworzenie 3 specjalności na pierwszym stopniu kierunku Nauki o Rodzinie: „Pozamedyczna pomoc hospicyjno-geriatryczna”, „Specjalność nauczycielska – wychowanie do życia w rodzinie i etyka” oraz „Doradca i asystent rodziny”. W 2014 r. jako wydziałowy koordynator ds. przygotowania i realizacji nowego kierunku studiów współtworzył kierunek „Organizacja opieki nad osobą starszą”. W ramach pracy w UMK w Toruniu Habilitant był promotorem 15 prac magisterskich i 22 licencjackich. Jeden z jego magistrantów otrzymał w 2013 r. Diamentowy Grant na realizację projektu: „Nauczyciel religii wobec wyzwań wychowawczych czasów współczesnych”.

Za wyróżniającą się pracę naukową i organizacyjną Habilitant otrzymał następujące nagrody uczelniane: indywidualne wyróżnienie JM Rektora UMK w Toruniu za osiągnięcia uzyskane w dziedzinie naukowo-badawczej i dydaktyczno-wychowawczej w 2015 roku; nagrodę zespołową III stopnia JM rektora UMK w Toruniu za działalność organizacyjną w 2017 roku; laureat konkursu JM rektora UMK w Toruniu na najlepszy wykład ogólnouniwersytecki w roku 2016/2017 (tytuł wykładu: „On i ona. Komunikacja w związku”); indywidualne wyróżnienie JM Rektora UMK w Toruniu za osiągnięcia uzyskane w dziedzinie dydaktyczno-wychowawczej i organizacyjnej w 2018 roku; indywidualne wyróżnienie Rektora UMK w Toruniu za osiągnięcia uzyskane w dziedzinie naukowej i dydaktycznej w 2020 roku.

Wielokrotnie w tej recenzji było już podkreślane doświadczenie Habilitanta w pracy terapeutycznej. Dopowiedzmy w tym miejscu, że w latach 2009-2020 dr Krzysztof Pilarz był zatrudniony jako specjalista terapii uzależnień w Toruńskim Domu dla Osób Bezdomnych i Najuboższych Monar-Markot w Toruniu. W latach 2009-2013 pełnił funkcje biegłego do spraw uzależnień przy Sądzie Biskupim Diecezji Toruńskiej a w latach 2010-2012 był zatrudniony jako specjalista terapii uzależnień w Prywatnym Ośrodku Terapii Uzależnień „Oaza”. Te formy aktywności potwierdzają, że obok wiedzy pedagogicznej, biblijnej i pastoralnej, Habilitant ma bardzo dobre rozeznanie i przygotowanie do samodzielnej pracy naukowej w ramach nauk teologicznych w specjalizacji teologia pastoralna i biblijna, a zwłaszcza w obszarze poradnictwa specjalistycznego i duszpasterstwa indywidualnego.

4. Wniosek końcowy

Analiza twórczości naukowej dra Krzysztofa Pilarza jednoznacznie wskazuje na duże osiągnięcia i rzetelność prowadzonych przez niego badań. Habilitant posiada duże doświadczenie naukowo-badawcze, dydaktyczne oraz osiągnięcia naukowo-organizacyjne, które oceniam pozytywnie. Recenzowany dorobek naukowy stanowi znaczny wkład w rozwój nauk teologicznych, szczególnie w zakresie teologii pastoralnej oraz nauk biblijnych. Wyszukaną a dotychczas słabo zagospodarowaną niszą badawczą Habilitanta stały się interdyscyplinarne badania ułożone na pograniczu teologii pastoralnej i nauk biblijnych połączonych wszelako z integratywną psychoterapią w ujęciu chrześcijańskim. Dr Krzysztof Pilarz zarówno w rozprawie habilitacyjnej, jak i w wielu innych publikacjach pokazał, jak można budować modele pomocy terapeutycznej dla małżonków, osób uzależnionych lub bezdomnych, inspirując się pogłębioną egzegezą biblijną. Jego osiągnięcia badawcze, których rezultaty są uwidocznione w dorobku publikacyjnym po osiągnięciu stopnia doktora nauk humanistycznych, a szczególnie w książce zwieńczającej dotychczasowy dorobek, są niezwykle cenne dla rozwoju teologii pastoralnej. Habilitant mając wykształcenie pedagogiczne, biblijne oraz wieloletnie doświadczenia praktyki psychoterapeutycznej jest szczególnie predestynowany do rozwijania teorii działalności zbawczej Kościoła w formie duszpasterstwa indywidualnego w obszarach ludzkiej biedy, przybierającej formę ubóstwa materialnego, emocjonalnego, psychicznego, społecznego, a także jakże często duchowego. Biorąc pod uwagę wszystkie poczynione wyżej oceny szczegółowe, które były zasadniczo bardzo pozytywne, stawiam wniosek o dopuszczenie Kandydata do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

A handwritten signature in blue ink on a yellow background, reading "dr. Wiesław Parygoda".